

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І СВІТОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ТА ЗДОБУТКИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Використання позитивного європейського та світового педагогічного досвіду є актуальним для сучасного стану освіти в Україні, особливо у зв'язку з прийняттям Болонської декларації. Загалом світова спільнота у числі пріоритетних напрямків функціонування та розвитку освіти визнала професіоналізм педагогів. Про це переконливо свідчать як національні освітні нормативні документи, так і матеріали багатьох міжнародних організацій (ЮНЕСКО та ін.). Ці організації, протягом останнього десятиріччя, надають особливу увагу проблемам педагогічної діяльності, питанням підготовки вчителя, навчанню протягом всього життя. Вітчизняні дослідники, такі як О. Леонтєва, Ю. Коваленко, М. Тихонова, Л. Зязюн, Л. Пуховська, Н. Гайдук та ін. досить ретельно вивчили стан цієї проблеми у зарубіжних країнах.

Професійна підготовка педагогічних кадрів в економічно розвинених зарубіжних країнах належить до пріоритетних напрямків розвитку суспільства. Зарубіжні дослідники виявили, що недооцінювання важливості підготовки педагогічних кадрів негативно впливає на соціальний розвиток і виробництво. На сучасному етапі пріоритетів інтелектуальної праці основними компонентами успішної праці вчителя визначені: фундаментальна освіта, компетентність, творча ініціатива, тенденція акмеологічного навчання протягом всього життя. Ефективне їх поєднання визначає рівень професіоналізму педагога [5, с. 45].

Також у досвіді європейських країн стрижневою, системо-утворюючою категорією комунікативної педагогіки було визначено комунікативне спілкування та всебічну розвиненість. Яскравим прикладом цього є університетська освіта у Німеччині, котра спрямована, перш за все, на підготовку професіонала зі всебічним світоглядом. Навчання тут постійно виступає як творча діяльність, з конкретними зобов'язаннями до педагога та школяра, а наукова діяльність постійно взаємодіє з навчальною. Наукові організації в Німеччині плідно співпрацюють з навчальними, впроваджуючи основні ідеї у практичну діяльність [1, с. 57].

Розглядаючи освіту як науку і мистецтво, німецькі вчені запевняють, що наука забезпечує знання, а мистецтво – можливість їх застосування. Наукова діяльність у Німеччині побудована на основі концепції вищої освіти В. Гумбольдта. Поряд з цим, основну увагу в Німеччині звертають на розгалужену систему навчальної практики студентів, котра проходить з поступовим підсиленням: від пасивних спостережень за учнями до самостійного проведення уроків [3, с. 130 – 131].

Щодо методів педагогічного діагностування якості освіти, німецький учений К. Інгенкамп обґрунтував наступні критерії якості вимірювання: об'єктивність, надійність, валідність (вірогідність), та дав опис методів наукового дослідження (спостереження, опитування, тестування). Цікаві методологічні підходи щодо дослідження ефективності педагогічної діяльності вчителів запропонував німецький учений Г. Грассел. У проведених

ним дослідженням об'єктом є діяльність вчителя, що працює успішно, тобто учителя-майстра [1, с. 457].

Німецька педагогічна думка ХХ ст. була розподілена на 3 течії: гуманістичну педагогіку, емпіричну чи емпірично-аналітичну педагогіку та теорію критичного виховання [2, с. 40 – 57].

В університетах США актуальною є проблема підвищення якості підготовки вчителів, котра містить постійний пошук ефективних критеріїв оцінки знань, умінь та навичок студентів та технологій оцінювання цього процесу, оптимізацію психічної і моральної готовності випускників американських університетів до педагогічної праці, оцінювання рівнів сформованості професійних якостей майбутніх учителів. Тут існує багато видів контролю: поточний, підсумковий, груповий, індивідуальний, самоконтроль. Проте оцінка знань не вичерпує проблему оцінювання якості підготовки майбутнього вчителя. Як зазначають американські дослідники, для корекції навчального процесу та для підвищення мотивації студентів корисними є різноманітні форми оцінювання професійних якостей та здібностей учителя, котрі застосовуються у межах навчального процесу. Згідно з Дж. Брунером, розвиток здатності міркувати і дискутувати є метою навчального процесу; адже школа – це “майстерня”, де учні беруть старт, щоб стати як дослідниками, так і вмільми партнерами в активному спілкуванні [4, с. 45].

Засновник прагматичної школи Дж. Дьюї та його учень В. Кілпатрік запропонували побудувати системне навчання в активній формі через цілеспрямовану діяльність учня відповідно до його особистісних запитів. В основі цього методу лежить розвиток критичного мислення та пізнавальних навичок студентів, уміння зорієнтуватися в інформаційному просторі тощо [4, с. 87].

Основні вимоги до вчителя – кваліфіковане викладання навчального предмета на основі скрупульозного вивчення вже отриманих знань учнів та визначення педагогічних умов їх ефективного засвоєння. У цьому зв'язку важливими складовими професіоналізму вчителя, поряд з дидактичними здібностями, зарубіжні вчені виокремлюють інтелектуальні, експресивні та комунікативні.

Значна увага у підготовці вчителів у зарубіжних країнах приділяється формуванню уміння налагодження взаємодії учасників педагогічного процесу. На думку зарубіжних учених, взаємодія розглядається як засіб організації та активізації самостійної роботи студентів, є її стимулюючим фактором. Дослідники також відмічають мотиваційну здатність до неперервної освіти – активний пошук можливостей підвищення рівня професійних знань у процесі само становлення [4, с. 105].

Також варто виокремити основні стратегічні освітні напрямки, котрі є найбільш ефективними у цих країнах, та які істотно впливають на підвищення якості освіти, а саме: інтерактивну та експериментальну технології, а також метод самостійного навчання. Усі вищезазвані технологічні напрями тісно пов'язані між собою.

Інтерактивна технологія сприяє використанню діалогових методів навчання, у процесі яких студенти вчать критично мислити, приймати виважені рішення, брати активну участь у дискусіях. Інтерактивне навчання сприяє розвитку творчої взаємодії викладача зі студентами, у процесі якої

активність педагога не пригнічує творчої активності студентів. Використання різноманітних інтерактивних методів навчання (інтерв'ювання, дискусія, “мозкова атака”, круглі столи, метод проектів тощо) слугує простором для ефективного розвитку комунікативності майбутніх учителів. Основними функціями цієї стратегії доцільно виокремити наступні: комунікативну, інтерактивну та афективну [2, с. 52].

Експериментальна технологія є ефективною в силу того, що вона зорієнтована на діяльність, яка підвищує процес запам'ятовування матеріалу. Методи експериментальної технології (рольові ігри, драматизація, експеримент тощо) сприяють підвищенню якості засвоєння навчального матеріалу. Студенти, як правило, більш мотивовані, коли вони беруть безпосередню участь у вивченні матеріалу. Усі залучені технології повинні бути щільно пов'язані між собою.

Технологія самостійного навчання є поширеною тому, що у кожному конкретному випадку педагог очікує від студента аналізу проблеми, яка поставлена на заняттях, формування висновків і вживання заходів. До цієї стратегії належать методи, які стимулюють розвиток індивідуальної ініціативи учнів, а саме: індивідуальні дослідницькі проекти, есе, навчання за допомогою комп'ютерних технологій, доповіді тощо. У процесі цієї роботи студент виконує певні завдання під безпосереднім керівництвом викладача [2, с. 50].

Якщо звернути увагу на вітчизняну педагогічну ниву, можна побачити, що в сучасній Україні система освіти також безперервно розвивається і для неї характерне постійне відновлення й саморозвиток. Особливо могутній інноваційний процес охопив українську систему освіти в 1980 – 1990-ті рр. Замість колишньої єдиної й однакової школи з'явилися гімназії, ліцеї, коледжі, школи різних профілів і напрямів. Відкрито міжнародні школи й університети, приватні школи і вищі навчальні заклади. Замість інститутів і спеціалізованих вищих училищ (військових, цивільної авіації, мистецтва) основні вищі навчальні заклади тепер здебільшого університети й академії [5, с. 240].

Початковий рівень вищої освіти в Україні, як і в багатьох інших країнах, можна здобути у спеціалізованому коледжі. Повну вищу освіту людина здобуває тільки після успішного закінчення вищого навчального закладу. За законом “Про освіту”, до вищих навчальних закладів в Україні зараховують інститут, академію й університет [5, с. 241].

Для реформування системи вищої освіти в Україні характерний пошук оптимальної відповідності між сформованими традиціями в українській вищій школі й новими віяннями, пов'язаними зі вступом у світовий освітній простір. На цьому шляху спостерігаємо кілька тенденцій.

Перша тенденція пов'язана з розвитком багаторівневої системи в багатьох університетах України. Переваги цієї системи в тому, що багаторівнева система організації вищої освіти забезпечує ширшу мобільність щодо темпів навчання й вибору майбутньої спеціальності. Вона формує здатність у випускника освоювати на базі отриманої університетської освіти нові спеціальності [5, с. 254].

Друга тенденція – значне збагачення вищих навчальних закладів сучасними інформаційними технологіями, широке підключення до мережі “Інтернет” та інтенсивний розвиток дистанційних форм навчання студентів.

Третя тенденція – університизація вищої освіти в Україні й процес інтеграції всіх вищих навчальних закладів з провідними, в країні й в світі, університетами, що зумовлює появу університетських комплексів.

Четверта тенденція полягає в переведенні вищої школи України на самофінансування.

П'ята тенденція – відновлення вищої професійної освіти з урахуванням світових стандартів. Тому спостерігаємо перехід українських ВНЗ в режим дослідницько-експериментальної роботи з апробації нових навчальних планів, освітніх стандартів, нових освітніх технологій і структур управління [5, с. 261].

Освіта – це наука і мистецтво озброєння людей різного віку знаннями про труднощі і проблеми, з якими їм, ймовірно, доведеться зіткнутися, та засоби подолання труднощів і розв'язання проблем. Вищого рівня професійної освіти – творчої майстерності – неможливо досягти без загальної гуманітарної освіти і без інноваційних підходів до розв'язання будь-яких проблем (соціально-економічних, виробничо-технологічних, економічних та ін.). Орієнтація на ці стратегічні напрями прийнятна, але консерватизм, властивий вищій школі, перешкоджає рухові вперед.

Головна мета інноваційної освіти – збереження і розвиток творчого потенціалу людини. Проте сьогодні недостатньо творчості та проектування. Освіту потрібно сприйняти як загальнолюдську цінність. Для цього насамперед необхідно зробити так, щоб вона розвивала гармонійне мислення, побудоване на поєднанні внутрішньої свободи особистості та її соціальної відповідальності, а також терпимості до інакомислення [5, с. 292].

Сьогодні мисляча людина зобов'язана спостерігати, аналізувати, вносити пропозиції, відповідати за ухвалені рішення й уміти долати конфлікти й суперечності. А для цього вона повинна мати культуру, багатокритерійну установку розв'язання завдань, а також розуміти, що ніхто не може претендувати на істину в останній інстанції і жодну теорію не можна вважати універсальною і вічною.

Отже, головний принцип інноваційної освіти полягає в тому, що вона скерована на формування світогляду, оснований на багатокритерійності рішень, терпимості до інакомислення й відповідальності за свої дії. Пріоритетні напрями державної політики в галузі освіти [5, с. 305]: її особистісна орієнтація; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей для здобування освіти; постійне підвищення якості, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання впродовж життя; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і освітніх гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення індустрії сучасних засобів навчання й виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів; створення ринку освітніх послуг та його науково-методичне забезпечення; інтеграція української освіти у європейський та світовий освітній простір.

Таким чином, як бачимо, в реформуванні вітчизняної вищої освіти є певні переваги, але щоб досягти світового рівня якості навчання потрібно провести ще значну низку реформ та заходів, спрямованих на покращення підготовки професійних кадрів, підвищення ефективності навчання, і відповідно підвищення рівня освіченості. Тим більше що, переймати у зарубіжних педагогів є що, є чому повчитися. Творче використання позитивного зарубіжного досвіду дозволяє уникнути застарілих підходів до професійної майстерності майбутніх учителів та визначити оптимальні шляхи формування цього феномена на основі вивчення сучасного стану цієї проблеми в Україні. І, врешті решт, якщо українська освітня система набуде такого рівня розвитку як у зарубіжних колег, це буде свідченням того, що ми на правильному шляху до становлення європейської розвиненої країни.

Список використаної літератури

1. *Абашкіна Н.В.* Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині : монографія / Н.В. Абашкіна. – К. : Вища школа, 1998. – 2007 с.
2. *Альтбах Филипп Дж.* Модели развития высшего образования в преддверии 2000 г. / Филипп Дж. Альтбах // Перспективы. – 78/79. – 1992. – №3. – С. 40 – 57.
3. *Бергхорн Г.* Система высшего образования ФРГ / Г. Бергхорн // Международное сотрудничество. – 1997. – №1. – С. 24 – 27.
4. *Георгиева Т.С.* Высшая школа США на современном этапе : монография / Т.С. Георгиева. – М. : Высшая школа, 1989. – 144 с.
5. *Ортинський В.Л.* Педагогіка вищої школи / Ортинський В.Л. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Дмитро Лобода

СУЧАСНА СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИТАЇ: ШЛЯХ РОЗВИТКУ І РЕФОРМИ

У 1982 р. кожен четвертий китаєць старше 15 років був неписьменним, на 100 тис. жителів припадало всього 6 779 осіб з повною середньою загальною або професійною освітою і 615 осіб з освітою вище середньої. У фокусі освітньої політики в 1980-і рр. були такі завдання, як ліквідація неписьменності серед дорослого населення, охоплення початковою освітою дітей відповідного віку, планомірне збільшення термінів обов'язкового навчання і розширення масштабів навчання в повній середній школі. В умовах дефіциту кваліфікованої робочої сили також необхідно було відновити функціонування вишів, закритих у роки «культурної революції». На тлі численних нагальних завдань, вирішення яких вимагало значної концентрації фінансових, матеріальних і кадрових зусиль, не може не викликати захоплення далекоглядність, яку продемонструвало китайське керівництво в 1980-і рр. ХХ ст. у питанні відродження освіти у країні [3, с. 93].

На початку 50-х років ХХ століття метою Міністерства освіти у розвитку вишів, упорядкуванні та посиленні комплексного характеру університетів була в основному підготовка людей для промислового будівництва і педагогів;